

Tom Sauer: 'Wij zorgen er nu voor dat Poetin kernwapens zal willen gebruiken'

DM 27/5/2023

Professor internationale politiek en kernwapenexpert Tom Sauer (Universiteit Antwerpen) waarschuwt dat Vladimir Poetin niet bluft als hij met de inzet van tactische kernwapens dreigt. 'Ik verwacht eerst een kernproef. En als die ons niet afschrikt, is hij in staat op een Oekraïens slagveld een tactisch kernwapen te gooien, nog altijd met de kracht van zeven keer Hiroshima.'

"Hoe Bachmoet er nu uitziet na vele maanden gevechten, zo kan plots één Russische atoombom een andere stad in Oekraïne in één klap vernielen. We staan echt veel dicht bij dat moment dan we onszelf wijsmaken."

De voorbije jaren botste Tom Sauer (53) bij politici telkens op een soort collectieve staat van ontkenning "dat de Russische president Vladimir Poetin nooit zal durven een kernwapen in te zetten". De voornaamste kenner van kernwapens en ontwapeningsakkoorden in België noemt het een gevaarlijke naïviteit. "We spelen met vuur."

Als we hem ontmoeten in zijn kantoor aan de Universiteit Antwerpen is de G7-top in Hiroshima net achter de rug. De Japanse premier Fumio Kishida liet er de staatshoofden en regeringsleiders van de rijkste industrielanden bloemen neerleggen voor het monument dat herdenkt hoe op 6 augustus 1945 Hiroshima en op 9 augustus de stad Nagasaki in de as werden gelegd door twee Amerikaanse atoombommen.

Sauer: "Voor het eerst in 75 jaar staan we weer erg dicht bij de reële inzet van een kernwapen. Dat zeg ik niet alleen. Aan de Amerikaanse rechterzijde was er al een waarschuwing van oud-buitenlandminister Henry Kissinger, aan hun linkerzijde Noam Chomsky, in Duitsland socioloog Jürgen Habermas.

"De Doomsday Clock, die elk jaar door de wetenschappers van het Bulletin of Atomic Scientists wordt bijgesteld, stond door de Russische inval in Oekraïne nog nooit zo dicht bij twaalf uur. Negentig seconden! Zelfs tijdens de Koude Oorlog was dat in de jaren vijftig twee minuten voor twaalf. Toch hebben de G7 een heel grote kans gemist om de imminente nucleaire dreiging te vertalen in ontwapeningsgesprekken. Er is eigenlijk geen enkele concrete stap vooruitgezet, terwijl de laatste jaren alle wapenbeheersingsakkoorden in de prullenmand zijn verdwenen. We komen terecht in een nucleaire anarchie, waarbij er geen enkele beperking meer staat op de wapenwedloop. Voor het eerst sinds de jaren tachtig zien we dat het aantal kernwapens niet meer daalt maar stijgt."

De Russische oud-president Dmitri Medvedev waarschuwde deze week nog voor een 'nucleaire apocalyps'. President Poetin liet zich al ontvallen dat Hiroshima 'WO II inkortte en soldatenlevens redde'. Onlangs waarschuwde VS-generaal b.d. Kevin Ryan, oud-militair attaché in Moskou, dat hij vanuit die optie tactische 'kernwapens zal inzetten' in Oekraïne.

"Zoals vele experts in mijn domein zeg ik ook dat er een reëel risico is dat kernwapens wel degelijk ingezet kunnen worden, ja. We moeten echt beseffen hoeveel vitale belangen er op het spel staan voor Poetin en voor Rusland. Daarom is hij deze oorlog ook gestart. Alles gaat terug naar de belofte van VS-president George W. Bush in 2008 om Georgië en Oekraïne lid te maken van de NAVO - ondanks waarschuwingen van onder meer de toenmalige VS-ambassadeur, ook de huidige CIA-directeur, Bill Burns, om dat vooral níét te doen. Het Kremlin maakte duidelijk dat dit een dikke vette rode lijn was.

"Onze politici dachten altijd dat Poetin blufte. Zelfs nu nog denken sommigen dat Poetin, die nog altijd woest is, na een tegenoffensief zal terugwandelen naar zijn kantoor en zeggen, 'sorry, ik heb me vergist'. Geen sprake van. Gaat niet gebeuren. Hij kan dat ook niet meer maken ten opzichte van zijn omgeving en achterban.

"Voor alle duidelijkheid: Poetin is het meest verantwoordelijk voor deze oorlog. Ik ben geen Poetin-lover, integendeel. Ik probeer wel een Poetin-versteher te zijn. Ik probeer te begrijpen waarom actoren als hij handelen zoals ze handelen. Ik denk dat we dat allemaal zouden moeten doen. Dat is geen sympathie maar empathie. Als we tot een oplossing willen komen, zullen we dat moeten doen."

Even empathisch dan: een kat in het nauw maakt vreemde sprongen. Gaat Poetin over tot het inzetten van kernwapens als hij door een tegenoffensief in de hoek staat?

"Het worstcasescenario komt dan zeker op tafel te liggen. Poetin houdt iets achter de hand, wat wij soms vergeten: bijna 6.000 kernwapens. Ik zeg niet dat hij ze meteen zal afvuren op het Westen maar in schijfjes kan hij wel nucleair escaleren. Vermoedelijk zal hij eerst een ondergrondse, dan een bovengrondse kernproef uitvoeren, met een paddenstoelwolk die een groot psychologisch effect zal hebben op de hele wereld.

"Als het Westen in de ogen van Poetin dan nog niet het signaal begrepen heeft, kan hij wel degelijk overgaan tot het inzetten van een kernwapen in Oekraïne - dat nog geen lid is van de NAVO tot nader order."

Welke signalen zijn er dat hij de offensieve inzet van kernwapens alvast plant?

“De bevolking wordt voorbereid. In Rusland is de nucleaire retoriek voortdurend aanwezig in de staatspropaganda. De nucleaire eenheden zouden al in een hogere staat van paraatheid gebracht zijn bij het begin van de oorlog. Het kan heel eenvoudig en snel gaan. De geesten in Rusland zijn gerijpt door die retoriek, door die acties. Poetin heeft ook al de drie generaals die verantwoordelijk zijn voor het inzetten van de tactische kernwapens mee baas gemaakt van de Russische gevechtsoperaties in Oekraïne. Er zijn niet veel vingers nodig voor de Russische knop, en ze zitten allemaal in de zak van Poetin. Die officieren zijn nu ook zelf verantwoordelijk voor Russische winst of verlies in Oekraïne. Ze hebben dus geen enkele reden om die bevelen, als ze er komen, niet uit te voeren.

“Moskou vuurde ook al Kh-55-oefenraketten zonder kernkop af op Oekraïne, als een test. Er worden in juli ook tactische kernwapens verplaatst naar Wit-Rusland. Dit gezegd zijnde, dit is ook een copy-paste van het NAVO-beleid. Het zijn de Amerikanen die bij ons in Kleine Brogel, in Nederland, Duitsland, Italië en Turkije tactische kernwapens hebben. Poetin was ook al lang vragende partij om die weg te halen. Dat is niet gebeurd. Nu doet hij hetzelfde.”

Hoe krachtig is een tactisch kernwapen?

“Gigantisch, in absolute termen. Een volledige stad kan vernield worden. We spreken hier over een grootorde van 100 kiloton per Russisch tactisch kernwapen. In Hiroshima was het een bom van 15 kiloton en je weet wat daar gebeurd is. Vermenigvuldig dat maal zeven. Dan is een stad als Bachmoet in één fractie weg. De wereld gaat daardoor niet meteen naar de vaantjes, akkoord, maar dan is die drempel van de inzet van atoomwapens wel overschreden voor de eerste keer in 75 jaar. Waar gaat het dan eindigen?”

Dan is de vraag hoe Oekraïne en het Westen zouden reageren?

“Als je dan de militaire logica volgt dan moet je daar keihard op reageren, zeker met conventionele wapens. Alleen drijf je Poetin dan nog méér in de hoek en bestaat het risico dat de NAVO rechtstreeks betrokken raakt in een oorlog met Rusland - wat ze herhaaldelijk gezegd hebben niet te willen. Omdat Oekraïne geen NAVO-lid is, worden wij zelfs niet geacht te reageren. Biden heeft ook gezegd dat de VS zelfs dan niet nucleair zouden terugslaan. Een goede zaak maar door het zo expliciet te zeggen ondergraaft hij wel de doctrine van wederzijdse afschrikking.

“Sterker, Poetin krijgt zo extra argumenten om het te overwegen. Zelfs als de Russische president na de inzet van één kernwapen conventioneel zwaarder wordt aangevallen, heeft hij nog 5.999 kernwapens achter de hand om verder te escaleren. Wij zijn dus met vuur aan het spelen. We komen in een gevaarlijke situatie terecht als Rusland uit Oekraïne wordt geduwd, net wat het Westen wil bereiken met wapenleveringen. Wij zorgen er eigenlijk voor dat Poetin kernwapens zal willen gebruiken. Jammer genoeg moeten we volgens mijn analyse dus hopen dat het Oekraïense tegenoffensief niet te succesvol zal zijn.”

België is nu van plan om Oekraïense piloten op te leiden voor F-16-gevechtsvliegtuigen, die anderen gaan leveren. Hoe staat u daartegenover?

“Had je dit een jaar geleden gezegd, dan had niemand je geloofd. Veel experts die er toen tegen waren omwille van de escalatierisico's gaan er nu in mee. We zijn een beetje blind door de korte termijn, door de escalatie, en zien het grotere plaatje niet meer, vrees ik. Wat als dat ook niet werkt? Leveren we dan nog krachtiger afstandsruketten?”

“We vergeten dat Poetin niet veel meer te verliezen heeft. Dit is voor hem het belangrijkste in wat van zijn leven rest. Ik begrijp dat ik tegen de schenen stamp van de Oekraïners maar vanuit het internationaal globaal oogpunt, het gevaar van een nucleaire wereldoorlog, denk ik dat het beter zou zijn als er nu onderhandeld wordt.

“Enkel China deed een vredesvoorstel aan Rusland en Oekraïne, dat volgens mij niet zo slecht was. Dat benadrukte respect van soevereiniteit, staakt-het-vuren, beschermen van burgers, starten van vredesbesprekingen, wereldeconomie stabiliseren, Oekraïne heropbouwen enzovoort. Wat is daar verkeerd aan? Oké, er stond niet expliciet in dat Rusland zich meteen moest terugtrekken. Maar het was tenminste een concreet vredesvoorstel.”

Er gaan nu stemmen op om Oekraïne NAVO-lid te maken?

“Ik vrees toch dat het een neutraal Oekraïne zal moeten worden, zoals Zwitserland, minstens op middellange termijn. Nadien kan je streven naar een stabielere oplossing voor de Europese veiligheidsorde. Sommigen bij ons hebben nog altijd niet begrepen dat neutraliteit een absolute minimumvoorwaarde is voor de Russen om deze oorlog te stoppen. Oekraïne als NAVO-lid zal nooit verzoenbaar zijn met de Russische belangen.

“Ik gebruik hierbij graag een beeld van mijn collega John Mearsheimer (Universiteit van Chicago). ‘Als een klein aapje naast een gorilla speelt en dat kleine aapje peutert met een stok in de ogen van die gorilla, moet dat kleine aapje niet verschieten dat het een grote mep terugkrijgt.’ Er zijn zo al véél staten verdwenen in de geschiedenis. Let wel, ik ben daar ook tegen. Het is enkel een feit dat dit soort harde machtspolitiek nu de boventoon voert.”

Wat is het alternatief?

“Er bestaat iets beters voor die harde machtsstrijd: collectieve veiligheid, afspraken tussen elkaar, samenwerking. Maar dat hebben wij nu net nagelaten te doen na de Koude Oorlog. We hebben

Rusland niet op gelijke voet geïntegreerd in die Atlantische veiligheidsorde. We hebben de NAVO uitgebreid terwijl het Warschaupact wegviel. Natuurlijk worden de Russen dan kwaad.”

De NAVO heeft toch de NAVO-Rusland-Raad opgezet, waaruit zij vertrokken?

“Ja, maar dat ging niet ver genoeg voor de Russen. Ze kregen een bureau in Evere maar geen medezeggenschap. Ze hebben nochtans drie keer gevraagd om NAVO-lid te worden. Zelfs Poetin. We hebben drie keer no, no, no geantwoord. Het was net zoals met de G7 die de G8 werd. Dat kwam er op neer dat de G7 beslissingen nam, de Russen op de tweede dag hun stoeltje er bij mochten komen zetten en enkel hun handtekening ‘voor akkoord’ mochten zetten. Zo werkt het natuurlijk niet. De Russen voelden zich vernederd. Dan moet je niet schrikken dat een man als Poetin klauwt.

“We hebben dus ook fouten gemaakt in het verleden. We hebben veel kansen gemist in de jaren negentig, wat uiteindelijk geleid heeft tot deze oorlog, waarvoor – voor alle duidelijkheid – de grootste verantwoordelijkheid bij Rusland blijft liggen. We hebben veel Russische waarschuwingen genegeerd. Wij hebben ook gekozen voor het harde machtsspel.”

Kan het nuttig zijn om die westerse fouten alsnog toe te geven?

“Politieke leiders geven niet graag toe dat ze fouten maken. Ze zouden die nochtans op hun voorgangers kunnen steken. Het zal heel moeilijk zijn. En we zitten nu in een oorlog, wat het nog moeilijker maakt. We zouden moeten de-escaleren. Emoties moeten afkoelen. Er is eerst nood aan een staakt-het-vuren maar zelfs die pogingen worden niet ondernomen. Dat valt niet te begrijpen, want nogmaals, die nucleaire wolk hangt straks mogelijk ook boven ons.”

Wat vindt u van de wijze waarop de EU zich positioneert in dit conflict?

“De EU gaat in mijn ogen soms verder dan de NAVO in haar oorlogsretoriek. Dit heeft te maken met een gebrek aan veiligheidscultuur. De EU is daar nooit mee bezig geweest. Commissievoorzitter Ursula von der Leyen doet nu plots alsof we al jaren een regionale macht zijn in de wereld terwijl de EU niet eens een volgroeide democratische staat is. Hoe democratisch is zij verkozen?

“Ik vind dat Von der Leyen deze oorlog misbruikt voor andere politieke doeleinden. Zo kan ze door deze oorlog de lidstaten makkelijk verenigen. Heb jij nog iets gehoord over kritiek op de mensenrechten in Polen? Ik vind dat hypocriet.”

Zal er binnen de NAVO ook een debat ontstaan om de tactische kernwapens van Kleine Brogel meer naar het oosten te verplaatsen?

“Ja, die vraag is er al. De Polen willen dat, maar ik denk dat de Amerikanen de boot zullen afhouden. Ik begrijp die vraag vanuit het oogpunt van de oostelijke staten, maar dat zal geen soelaas brengen, integendeel. Als er kernwapens gebruikt worden, zal dat sowieso in hun buurt zijn.”

Dan krijgen wij ook de fall-out, de nucleaire neerslag, te verwerken?

“De fall-out van de ontploffing van een tactisch kernwapen zou vergelijkbaar zijn met Tsjernobyl. Het hangt dan wel af van de weersomstandigheden, de windrichting en of onze weerpresentatoren de bevolking tijdig inlichten over de radioactieve wolk (wat wijlen Armand Pien in 1986 op last van de overheid niet deed, MR) . Ik denk ook niet dat de Russen dit wapen zullen inzetten als de windrichting voor hen fout zit.”

Is onze regering bezig met noodplannen voor dit risico?

“Nee. Helemaal niet. Ik heb contacten met topdiplomaten die de nucleaire dreiging nog steeds afdoen als bluf. Onze politici geloven ook niet dat ze op een dag misschien een razendsnelle beslissing in de NAVO gaan moeten nemen over de vraag of en hoe we gaan vergelden als er een kernwapen ontploft. Daar zijn ze hoegenaamd niet mee bezig. Ze hebben gelijk dat er niet meteen een aanval zal worden ingezet op Brussel. Maar eens een tactisch kernwapen is ontploft kan het nu eenmaal snel escaleren naar de inzet van strategische kernwapens. Daarvan zijn er aan beide zijden nu 1.500 gericht op elkaar, klaar om meteen te worden afgevuurd. Rusland richt ze ook op de NAVO- en de EU-hoofdkwartieren, op Kleine Brogel, de zeehaven van Antwerpen enzovoorts. Van België schiet er dan niks over, hoor. (zucht) Ik begrijp niet dat er door onze regering niet meer wordt nagedacht over het voorkomen van dit gevaar.”

Maarten Rabaey